

Пітель В. М.

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

Пітель В. І.

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

СЕМАНТИКА НАЗВ ТРАВ'ЯНИСТИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР ТА ЇХ ПОХІДНИХ У ПРОЗІ МАРКА ЧЕРЕМШИНИ

У статті проаналізовано семантику назв трав'янистих сільськогосподарських культур та їх похідних у прозі Марка Черемшини, зокрема описано множинність і особливості значень флороназв та їх дериватів, контекстну реалізацію окремих лексико-семантичних варіантів, входження до складу стилістичних фігур.

Ключова роль рослин у матеріальному й духовному житті гуцулів сприяла широкому полю варіювання семантики флороназв, непоодинокому їх вживанню в символічному значенні, у складі фразеологізмів, порівнянь тощо в текстах новел Марка Черемшини.

У прозі автора виявлено флороназви на позначення зернових культур (**жито, пшениця, пшеничка, жито-пшениця, ячмінь, хліб, кукурудза (кукурудз)**), зернобобових сільськогосподарських культур (**фасолька (фасулька)**), овочевих сільськогосподарських культур (**ріпа, бараболя, перець, цибуля, огірок тощо**) і технічних культур, які використовуються як сировина (**лен, тютюн, коноплі, мак**).

У контекстах прози Марка Черемшини досліджувані слова реалізують значення "рослина" (**жито, пшениця, ячмінь, хліб, кукурудза, фасолька (фасулька), ріпа, барабулька, лен**), "зарості рослин" (**кукурудза, кукурудзка**), "поля рослин" (**жито, пшениця, ячмінь, хліб**), "плоди рослин" (**кукурудза, бараболя, гарбуз, лен**), "наземна частина рослин" (**пшениця, хліб, тютюн, коноплі**), "урожай" (**пшениця**), "страва" (**пшениця, пшеничка, цибуля, огірок**). Окремі назви на позначення сільськогосподарських культур виявляють полісемію (**пшениця, хліб та ін.**), є одиницями діалектного мовлення (**фасолька (фасулька), ріпа, бараболя, свекляний, лен, гарбузе**).

Зафіксовано флороназви та їх похідні, які набувають символічного значення і пов'язані з обрядовістю (**пшениця, пшеничка, житняний сніг**), входять до складу порівнянь (**перець, гарбуз, огірок, лен, мак**) та фразеологізмів (**гарбузе безчєсне, на макове зерно**) чи фразеологізованих сполук (**на мак**), синонімічних рядів (**ріпа, барабулька**), стають компонентами стилістичних фігур (ампліфікація, посилюваний повтор, паралелізм), контексти їх вживання виявляють емоційне забарвлення (**гарбузе**) та персоніфікацію природи (**жито, пшениця, ячмінь, фасулька**).

Ключові слова: флороназва, сільськогосподарська культура, контекст, семантика, значення, ЛСВ, сема, символ.

Постановка проблеми. У сучасному мовознавстві вивчення лінгвальних особливостей ідіостилу письменника є важливим для розуміння не тільки специфіки творчості автора, а й для окреслення національної картини світобачення загалом. Мовостиль кожного автора, з одного боку, є окремою репрезентацією навколишньої дійсності, а, з іншого, – важливим складником національно означеної моделі світу, фіксацією засобами художньої мови світоглядної пізнавальної діяльності митця, який належить певній епосі та перебуває в конкретному етнічно-культурному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низка наукових розвідок присвячена особливостям моделювання художнього світу Марка Черемшини, зокрема фольклорно-міфологічній основі його творчості [1; 2], організаційним принципам свідомості письменника [3], мовному феномену його новел [4] тощо. Також дослідники зосереджуються на вивченні особливостей семантики слів різних тематичних сфер, представлених у творах письменника: мілітарна лексика [5], онімний простір прози [6], соматизми [7], назви тав'янистих несільськогосподарських рослин [8], символіка окремих назв [9; 10] тощо.

Немає комплексного дослідження особливостей використання у прозі Марка Черемшини назв сільськогосподарських культур, які, окрім функції найменування реалій, слугують символами, їх семантика пов'язана зі світоглядом гуцулів, обрядовістю, специфікою сільськогосподарської діяльності тощо.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження семантики назв трав'янистих сільськогосподарських культур та їх похідних у прозі Марка Черемшини.

Виклад основного матеріалу. У прозі Марка Черемшини йдеться про Гуцульщину, де «з давніх часів живуть люди, які зуміли облагородити пісню українську землю, сформувавши свій тип господарки, зрештою, свою самобутню культуру» [16, б], тому основою мови героїв стали гуцульські говірки, а події розгортаються на тлі колоритного сільського побуту, звичаїв, традицій, вірувань та забобонів.

Культурно-етнічний феномену Гуцульщини та формування письменника насамперед на ґрунті народнопоетичної традиції в її гуцульському варіанті, поєднання у його творчості українських і західноєвропейських літературних традицій [12] вплинуло на особливості семантики назв сільськогосподарських культур у текстах прози автора. Новели Марка Черемшини, за словами Миколи Ткачука, поєднали «національний колорит, багатющу міфологічну скарбницю народу і новітню літературну техніку» [12, с. 293], імпресіоністичні, експресіоністські тенденції та символізм [12, с. 294].

Рослини посідають чільне місце в матеріальному й духовному світі гуцулів, вони є невід'ємним елементом господарської діяльності, незамінними продуктами харчування та лікарськими засобами. Водночас рослини вплетені в систему гуцульських вірувань і обрядів, що непоодинокі сприяє їх вживанню в символічному значенні в текстах новел автора.

У прозі Марка Черемшини зафіксовано низку назв на позначення зернових культур, зокрема **жито**, **пшениця**, **пшеничка**, **жито-пшениця**, **ячмінь**, **хліб**, **кукурудза** (**кукурудз**). Так, слово **жито** в аналізованих текстах зазвичай уживається в множині, реалізуючи значення "поля з ростучими на них рослинами жита, самі рослини цих полів" [13], простежуємо персоніфікацію природи, утворення ампліфікації:

Зрадувалися ниви і своїми житами та пшеницями йому поклонилися [14, Т. 2, с. 13]; *Спускав білі рукави, як лебідь, і літав понад тими вівсами,*

та ячменями, та житами, та пшеницями, що вусатими колосками його серце злегонька кололи [14, Т. 2, с. 9].

У наведеному прикладі такого ж значення набувають флорназви **пшениця** і **ячмінь** у формі множини.

У новелі «Сльоза», події якої розгортаються напередодні Різдва, дериват **житняний** у поєднанні зі словом **сніп** набуває символічного значення ("символ плодючості, достатку"), пов'язаного зі звичаєм перед Різдрвом на Святвечір вносити в дім сніп жита [15, с. 85]:

Різдва́ний ангел став літати від хати до хати з дарунками на крильцях. [...] Багач той якраз вийшов тоді на подвір'я, щоб повеліти слугам внести житняний сніп до хати [14, Т. 2, с. 61–62].

Спостерігаємо уособлення природи і в контексті вживання похідної лексеми **жито-пшениця**:

Ідуть колядники попід зорями, переходять всі три побережникові перелазы та й заколядували під побережниковими віконцями: «Зажурилися гори й долини, що не зродило жито-пшениця» [14, Т. 1, с. 230].

Як і слово **жито**, лексема **пшениця** (тільки у множині) в прозі Марка Черемшини має значення "поля з ростучими на них рослинами жита, самі рослини цих полів" [13] (див. вище); виявлено семему "рослина родини злакових, з зерна якої виробляють біле борошно, крупу та інші продукти" [13]:

Розгримілися громи – і земля під пшеницями задрожала, розблискалися блискавиці і його долю над селом виписували, розіллялися води і його цастя сполювали та й у ріку забирали... [14, Т. 2, с. 8].

Зафіксовано ще низку ЛСВ слова **пшениця**, зумовлених практичними потребами гуцулів, особливостями сільськогосподарських робіт. Скажімо, у контексті новели «Марічку головка болить» ця лексема вживається в значенні "висушена наземна частина рослин" у складі ампліфікаційної фігури, що сприяє висвітленню зображуваного явища в різних аспектах:

Поклав би тобі господь добро у хату, у тоці – стирти пшениці, у стайнях – стадо, ріллю – на плиттю, у вікнах – сонце, вірність – в постелі! [14, Т. 1, с. 283].

У новелі «Поменник» фіксуємо значення "урожай". Тут лексема **пшениця** вживається в складі конструкції-присягання, яку головний герой використовує для доведення правдивості своїх слів:

Упав у старість [Митро Пужливий], але на газеті спить, людям новини повістує:

Ану, ждїт, – каже, – новину вам скажу.

Їку, варе?

Таже папа римский погіб.

Але?

– *Абих так пшеници діждав. Йдїт, перека-
жїт попови* [14, Т. 1, с. 133].

Також слово **пшеениця** і його дериват **пше-
ничка** виявлені в значенні "кутя" – "обрядова
каша з ячменю або пшоняних зерен, уживана
з солодкою підливою напередодні Рїздва чи Водо-
хреща" [13]:

*Гейби не та сама ніч, тота рїздвяна ніч,
гейби вона ходила й говорила, гей тота церква
у великий храм. [...] Тоті далекі зорі щось нахи-
люються та й у газдівські вікна на стїл загля-
дають, отїк вони Perezнати хочуть, чи газди на
столї пшееницю мають, чи вечерю поживають*
[14, Т. 1, с. 230]; – *Ненечко дороженька, – лебе-
діла Маруся, – нині святий вечір, а у нас нічого
немає і вам не лекшає. Як би то красно й любо
було, коли б ми ввечір разом пшееничку їли* [14,
Т. 2, с. 60]. Спостерігаємо актуалізацію сем,
пов'язаних з обрядовістю: 'родина', 'Рїздво', '12
страв', 'свято', 'достаток' та ін.

У прозі Марка Черемшини трапляється вжи-
вання слова **хлїб** (окрім значень "харчовий про-
дукт", "заробіток", "їжа" тощо), які стосуються
тематичної сфери назв рослин. Скажімо, у формі
однини ця лексема може позначати "злакові рос-
лини":

І бахурі ростуть, як хлїб увесні [14, Т. 2, с. 15];
*Бо ж треба йому [господареві] було якийсь раз
в життї дванадцятий сніп зжати, та й зв'язати,
та й у кланю скласти, та й якийсь раз горб пере-
копати, та й обсіпати, та й хлїбом обсіяти* [14,
Т. 2, с. 17]; *А дедя казали, що пуста їх надія, бо
сонце є на тото, аби мужиків на вуголь перепалю-
вати, а взимі із снігу лїд робити, а доці мають
мужицьку працю ріками забирати, бур'янами
хлїб убивати, у стиртах зерно кїльчити, землю
розколювати, хати валити, мужицьку радість
топити...* [14, Т. 2, с. 8].

Слово **хлїб** у формі множини в контексті окре-
мих новел Марка Черемшини набуває значення
"поля зі злаковими рослинами, рослини цих полів":

Брїв [хлопець] хлїбами і шукав синьої квітки
[14, Т. 2, с. 10]; *Усі чїчки розцвілися, усі зела набли-
зилися, усі хлїба підоймилися, усі межї позбїга-
лися* [14, Т. 2, с. 7]; в останньому реченні аналізо-
вана лексема входить до складу ампліфікаційної
фігури та посилюваного повтору, у якому повто-
рення слова **усї** в супроводі різних слів посилює її
виразові властивості.

У новелі «Село потерпає» слово **хлїб** позначає
"висушену наземну частину рослини", теж входячи
до складу посилюваного повтору:

*Луна йому вночі спати не давала, гранею ребра
припїкала, лице черленила. [...] А її пухкі стопи –
де перебїйці, де газдів двори, де хлїба оденки, де
праця в чертогах* [14, Т. 1, с. 121].

Лексема **кукурудза** (у множині) на позначення
заростей "рослини родини злакових, що мають
грубе високе стебло та їстівні зерна, зібрані
в качан" [13] вживається в новелі «Поменник»:

*На царинці бїжуть діти за патрулею й мель-
дують, що в кукурудзах москаль сховався* [14,
Т. 1, с. 144]; *Патрулює патруля в кукурудзах,
боками заходить, гверами цілить* [14, Т. 1, с. 144];
*Підїймають бадя, на ноги кладуть. Бадьо паде
назад на землю, гей підпилене дерево, кукурудзи
ломить, привалює* [14, Т. 1, с. 145].

Фіксуємо в аналізованих текстах ЛСВ слова
кукурудза – "зерно в качанах" [13]:

*Перший раз в життї вертає коновкар до
домівки сам-самїський. На плечах бесажки з куку-
рудзами, а під пахою Чїччина узда* [15, Т. 1, с. 112].

У фрагменті новели Марка Черемшини «За
мачуху молоденьку...» жінки, підбадьорюючи
немолодого Івана Мотрюка, порівнюють його із
кукурудзом:

*А челядь каже: «Ви, бадїчку, межї нами, як тот
кукурудз, що запряв повїсмом межї червоними
фасульками». А відтак від кукурудза до сивого
сокола, а від фасольки до зазульки, та й ще село не
наговорилося, не насудилося, а дїд вже на заповіді
несе* [14, Т. 1, с. 262]. Спостерігаємо використання
їменника жіночого роду **кукурудза** у формі чоло-
вічого роду, актуалізацію сем 'міцний', 'високий',
'стрункий', 'статний', 'поважний', 'авторитет-
ний' та ін., пов'язаних із фоновими знаннями про
цю рослину – виділяється з-поміж інших сільсько-
господарських рослин висотою та міцністю.

У похідній лексемі від **кукурудза** – **кукурудзка**
реалізуються семемі на позначення рослини та
її заростей (у множині):

*Хоть Купало, хоть Лопушник, але це є спра-
ведливий Іван. [...] Барабульку та й кукурудзку
з землі за чївку на сонце витягає* [14, Т. 1, с. 227];
*Замикаю я шалас, беру діти навперед себе та
й гайда на царинку кукурудзки підсапувати* [14,
Т. 1, с. 251].

Дериват **кукурудзяний** реалізовує значення
ознак за відношенням до частин рослини – зерен
та листя:

*Недалічко на боці стоїть в'язка нових сме-
рекових коновок, кошіль з лижаками і бесажки*

з гелеткою *кукурудзяного* зерна та й смугляве сідро з попругами [14, Т.1, с. 109]; *Хропе [віт], аж душиться, аж кукурудзяне* листя дрижить [14, Т. 1, с. 145].

У прозі Марка Черемшини виявлено одну лексему на позначення зернобобових сільськогосподарських культур – *фасолька (фасулька)*, яка вживається в значенні "городня трав'яниста однорічна рослина родини бобових, що має в стручках овальні зерна" [13], належить до діалектних мовних одиниць (літературний варіант – *квасоля*) [16, Т. 2, с. 369] і є основою паралелізму (перший приклад) та порівняння й персоніфікації (другий приклад):

– Сохрань божже, – але скби я від цеї не зачав, то і тої не нагадав би, ану, погодіт кришку, а зараз мете чути:

Я сапала кукурудзки та й стяла *фасольку* –
Полюбила панотчика, купив парасольку! [14, Т. 1, с. 202];

А челядь каже: «Ви, бадічку, межі нами, як тот кукурудз, що запряв повісом межі червоними *фасульками*». А відтак від кукурудза до сивого сокола, а від *фасольки* до зазульки, та й ще село не наговорилося, не насудилося, а дід вже на заповіді несе [14, Т. 1, с. 262].

В аналізованому матеріалі виявлено низку лексем на позначення овочевих сільськогосподарських культур (*ріпа, бараболя, перец, цибуля, огірок* тощо). Так, діалектне слово *ріпа* в контексті новели «Бодай їм путь пропала!» має значення "однорічна трав'яниста рослина з їстівними бульбами, багатими на крохмал; картопля" [16, Т. 2, с. 230]:

Неподалеки гримлять гармати, але газди й газдині хвалять собі верем'я і сапають на царинках *ріпу*, що до них з землі барвінковими листочками усміхається [14, Т. 1, с. 149].

У такому ж значенні фіксуємо дериват слова *бараболя*, синоніма до *ріпа*, – *барабулька*:

Барабульку та й кукурудзку з землі за чівку на сонце витягає [Купало] [14, Т. 1, с. 227].

Сама ж лексема *бараболя* в аналізованих текстах новел має тільки значення "збірн. Бульби цієї рослини, що вживаються як їжа і як корм для тварин" [16, Т. 1, с. 61]:

Ще листечко з дерев не попадало, ще багацька *бараболя* у купинах не дійшла, ще коноплі у мочулах не вимочились, як Петрикова баба заблагла умирати [14, Т. 1, 37].

Також виявлено похідний прикметник *барабуліний*, пов'язаний із цією семемою:

– Гет всечину вмис, – підтверджував Тимофій, – ци кулешу зварити, ци борщ *барабуліний*,

ци рибу, ци малай спечи, що душа захоче! [14, Т. 1, с. 104].

Низка слів на позначення овочевих сільськогосподарських культур у прозі Марка Черемшини виявляють тільки ЛСВ "плоди рослини, що вживаються як їжа", окремі з них виступають у порівняльних зворотах, актуалізуючи фонові знання про ці плоди:

Неня зварила була її [рибу] з *цибулею* і дала йому таку букату, як на два пальці [14, Т. 1, с. 71];

Тоді, як багач Приймак видоїв своїх шість овець і ніс у дійниці скором до хати, сиділи його сусіди Сівчуки «за столом» та й доїдали гарячу кулешу і мисочку *огірків*, а серед хати дотлівало в ямі вугілля [14, Т. 1, с. 56];

Я дитину таскаю на рагаши і вертаюси, аби образи винести, а то вже гляба, вогонь тріскає, бо то хата немащена, а гонта суха, гей *перец* [14, Т. 1, с. 164]; вживання лексеми в порівняльному звороті зумовлено сематами 'сухий', 'поморщений', 'потрісканий', 'сипатися', 'луцтитися' тощо;

А деді, що переломані з помірків вернули, підкидають їх [бахурів], як *гарбузами*, і пінкою з молока їх годують [14, Т. 2, с. 15]; порівняння базується на фонових знаннях про особливості збирання врожаю гарбузів, актуалізуються семи 'округлий', 'підкидати', 'піймати', 'обережно', 'бережливо' та ін.

Лексема *огірок* вживається і в значенні "страва з плодів рослини":

Гей квашені *огірки*, сповзають лиця, коли вони войну руками показують, жалісними словами, як писанки, кервою малюють [14, Т. 1, с. 133]; тут для порівняння визначальними стають семи 'квасний', 'поморщений', 'зсунутий', 'обвислий' тощо.

Фіксуємо використання діалектизму *гарбузе* у складі фразеологізму *гарбузе безчесне* – "зневажл. про негідну, непорядну, безчесну людину" [14, Т. 1, с. 206]:

Шо, Варє, за коропуз?

– Таже це Дзельманів, тот адвокат, що з міста перед войнов дав драла, – виясняють гадзині.

– Най шєзне, йке *гарбузе безчесне!* Вчєра діти за ним кицками метали, то просивси, єк мала дитина, а сєгоднє він до воська на бесіду першиий! [14, Т. 1, с. 140].

У свідомості українців *гарбуз* асоціюється з невдалим сватанням, дослідники фіксують низку його асоціатив ('відмова', 'образа', 'насміхання' тощо), що свідчать про наявність негативної конотації цієї лексеми [17]. Очевидно,

порівняння людини саме з плодом цієї рослини в наведеному прикладі пов'язано насамперед із зовнішніми ознаками героя твору (актуалізація сем 'круглий', 'товстий', 'невисокий', 'приземкуватий' та ін.). Про це свідчить інший фрагмент тексту новели «Поменник» Марка Черемшини, у якому наведено опис зовнішності сина Дзельмана:

Круглий, гей бочка, Дзельманів син отворив лотоки свого адвокатського красномовства перед військовими старшинами й аж заслинився, як представляв те, що бадіки перед хвилиною до війська говорили [14, Т. 1, с. 141].

У прозі Марка Черемшини не виявлено флороназви **свекла** ("буряк" [16, Т.2, с. 251]), однак зафіксовано вживання прикметника **свекляний** ("прикм. до свекла; приготовлений із буряка" [16, Т. 2, с. 251]):

А свекляний бориц кипить та й вихоплюється з-під покривки і летється на грань, начеб посвячувався за решту й хотів загасити пекучий жар вугля [14, Т. 1, с. 86].

Порівняно небагато виявлено флороназв на позначення технічних культур, які використовуються як сировина (**лен**, **тютюн**, **коноплі**, **мак**). Лексема **лен** (літературний варіант – **льон**) реалізовується в значеннях "однорічна або багаторічна трав'яниста технічна рослина, з стебел якої виготовляють волокно, а з насіння – олію" [13] і "плоди цієї рослини":

Дівчата лишали маржину і бігли ід дорозі та й, наживучи пальчиками, покривлювалися дідові й співали:

*А хотів-ес, старий діду, любити Єлену,
Було собі посадити в городочку лєну* [14, Т. 1, с. 266];

Ростуть [хлопці] такі чорнобриві, як гвоздики, такі червоні, як калина. Або такі, як папірчики, тоненькі, як лен, дрібненькі [14, Т. 2, с. 15].

В останньому прикладі спостерігаємо актуалізацію диференційних сем 'дрібний', 'невеликий', 'маленький' тощо, які стали основою порівняльного звороту.

Слово **тютюн** реалізується в таких семемах:

"трав'яниста рослина родини пасльонових, в листі якої міститься нікотин" [13] – *Відтак увійшов ще раз в хату, добув з грядок скруцук тютюну і сховав у ремінь, а погладивши обидвох внуків по голівці, наказував їм, аби слухали нені* [14, Т. 1, с. 193–194];

"висушені й подрібнені листки та стебла цієї рослини, які використовуються для куріння, нюхання, жування" [13] – *Дід вийняв присяж-*

ному люльку з камізьки і набив її своїм тютюном кришеним, а паничам подав капшук [14, Т. 1, с. 193]; *Іванів вівчар Дмитро приніс овечий подій у стаю і божився, що зараз дістане від свого газди тютюну повну люльку, бо має йому щось важне сказати* [14, Т. 1, с. 226]; *Шепитарюк ніби сварив вівчаря за того, що його здурив і задурно вигулив жменю тютюну [...]* [14, Т. 1, с. 226].

Дослідження показало, що слово **коноплі** використано тільки в значенні "наземна частина рослини, яку вимочують для отримання з неї волокна":

Ще листечко з дерев не попадало, ще багацька бараболя у купинах не дійшла, ще коноплі у мочулах не вимочились, як Петрикова баба заблагла умирати [14, Т. 1, с. 37].

Семантичний простір лексеми **мак** і похідного **маковий** у прозі Марка Черемшини пов'язаний зі значенням "насіння рослини" [13]. Названі слова використовуються в порівняльній конструкції **як мак** та фразеологізмах **на макове зерно** ("зовсім, ніскільки" [18]) і **на мак** – "1) дрібно; 2) нещадно, вщент", реалізуючи видосеми 'дрібний', 'дрібно', 'мало' та ін.:

Вона нанизувала гердан! Дрібнесенькі, як мак, криштальці насилувала на шовкові ниточки [14, Т. 2, с. 50]; *То ті до ніг припаду, стопи обцуюлю, жовнірів умолю, аби мні кольбами посікли на мак, навмість тебе* [14, Т. 1, с. 135]; *На млі ока побіг Дзельман враз із сином крізь військо до військових старшині просив рятунку, бо, мовляв, хлопці жидів і панів на мак розбивають* [14, Т. 1, с. 141]; – *Преславний суде! Признаюся до провини з усіма цими дівчатами і всім їм по моргови землі перекидаю, лиш за одну Цію не маю провини ні на макове зерно та її не залагоджу, бо вона тогди була... вибачте... гола...* [14, Т. 1, с. 295].

Висновки. Важлива роль рослин у матеріальному й духовному житті гуцулів сприяла широкому полю варіювання семантики флороназв у текстах новел Марка Черемшини. У контекстах прози автора досліджувані слова реалізують значення "рослина", "зарості рослин", "поля рослин", "плоди рослин", "наземна частина рослин", "урожай", "трава". Окремі назви на позначення сільськогосподарських культур виявляють полісемію, є одиницями діалектного мовлення.

Зафіксовано флороназви та їх похідні, які набувають символічного значення і пов'язані з обрядовістю, входять до складу порівнянь (та фразеологізмів чи фразеологізованих сполук, синонімічних рядів, стають компонентами стилістичних фігур (ампліфікація, посилюва-

ний повтор, паралелізм), контексти їх вживання можуть виявляти емоційне забарвлення та персоніфікацію природи.

Перспектива подальших досліджень полягає у всебічному аналізі семантики слів різних тематичних груп прози Марка Черемшини.

Список літератури:

1. Мафтин Н. Фольклорно-міфологічні засади художнього мислення Марка Черемшини. У *Задзеркаллі художнього світу Марка Черемшини: Колективне дослідження з нагоди 150-річного ювілею письменника*. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2025. С. 127–135.
2. Медведєва О. Народнопоетична основа художньої мови новели Марка Черемшини «Туга». *Українська мова в загальноосвітній школі*. 2006. №11. С. 5–7.
3. Піхманець Р. Організаційні принципи художньої свідомості Марка Черемшини. У *Задзеркаллі художнього світу Марка Черемшини: Колективне дослідження з нагоди 150-річного ювілею письменника*. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2025. С. 100–127.
4. Грещук В. Мовний феномен новел Марка Черемшини. У *Задзеркаллі художнього світу Марка Черемшини: Колективне дослідження з нагоди 150-річного ювілею письменника*. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2025. С. 342–355.
5. Грещук В. Лінгвальний вимір війни в мілітарній прозі Марка Черемшини. У *Задзеркаллі художнього світу Марка Черемшини: Колективне дослідження з нагоди 150-річного ювілею письменника*. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2025. С. 193–202.
6. Гречин І. Онімний простір збірки новел Марка Черемшини «Село за війни». У *Задзеркаллі художнього світу Марка Черемшини: Колективне дослідження з нагоди 150-річного ювілею письменника*. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2025. С. 236–242.
7. Горболіс Л. «Формат» тіла і неможливість його реалізації в новелі «Інвалідка» Марка Черемшини. У *Задзеркаллі художнього світу Марка Черемшини: Колективне дослідження з нагоди 150-річного ювілею письменника*. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2025. С. 216–227.
8. Пітель В. Семантика назв трав'янистих рослин у прозі Марка Черемшини. *Вісник Прикарпатського національного університету. Філологія*. Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. Вип. XXV–XXVI. С. 81–86.
9. Пітель В. Символіка назв трав'янистих рослин у прозі Марка Черемшини. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. № 910. Серія: Філологія. Харків, 2010. Випуск 60. Част. I. С. 682–688.
10. Мних Р. Українська класична новела як символічна форма (маргінальні штрихи до поетики Марка Черемшини). «*Покутська трійця*» й літературний процес в Україні кінця XIX – початку XX століть: [матеріали наукової конференції]. Дрогобич: Вимір, 2001. С. 195–207.
11. Шухевич В. Гуцульщина. Верховина, 1997. 352 с.
12. Ткачук М. Наративні моделі українського письменства. Тернопіль, 2007. 463 с.
13. <https://slovnuk.ua/>
14. Черемшина Марко. Твори: в 2 томах. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 1. 335 с.; Т. 2. 304 с.
15. Словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка. [2-е вид.]. Київ: Міленіум, 2002. 260 с.
16. Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові. Словник: У 2 т. / Відповідальний редактор Василь Грещук. Івано-Франківськ: Місто НВ, Т.1. 2019. 584 с.; Т. 2. 2020. 468 с.
17. Подолян І. Е. Відображення українських, німецьких та американських звичаїв і обрядів у вербальних асоціаціях фітонімів. *Мовознавство*. 1999. №6. С. 60–67.
18. ТЛУМАЧЕННЯ. Горох – українські словники. <https://goroh.pp.ua/%D0%A2%D0%BB%D1%83%D0%BC%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F>

Pitel V. M., Pitel V. I. SEMANTICS OF NAMES OF HERBAL PLANTS AND THEIR DERIVATIVES IN MARKO CHEREMSHYNA'S PROSE

The article analyses the semantics of names of herbal agricultural plants and their derivatives in Marko Cheremshyna's prose – the polysemy and peculiarities of the meanings of flora names and their derivatives, contextual realisation of individual lexical-semantic variants (LSV), and their inclusion in stylistic figures in particular.

The fact that plants played a key role in both the material and spiritual life of the Hutsuls contributed to a wide range of variations in the semantics of flora names, their frequent use in symbolic meanings or as part of phraseological units, comparisons, etc. in Marko Cheremshyna's novels.

In the author's prose, flora names were found to denote grain crops (**rye, wheat, pshenychka** (diminutive: *wheat*), **rye-wheat, barley, bread, corn (maize)**), leguminous crops (**fasolka** (diminutive dialect: *beans*) (**fasulka**), vegetable crops (**turnip, barabolya** (dialect: *potato*), **peretz** (dialect: *pepper*), **onion, cucumber**, etc.), and industrial crops used as raw materials (**len** (dialect: *flax*), **tobacco, hemp, poppy**).

In the contexts of Marko Cheremshyna's prose, the studied words realise the meaning of "plant" (**rye, wheat, barley, bread, corn, fasolka (fasulka), turnip, barabolya, len**), "plant thickets" (**kukurudza (kukurudz)** (eng. *corn, maize*)), "plant fields" (**rye, wheat, barley, bread**), "plant fruits" (**kukurudza, barabolya, pumpkin, len**), "above-the-ground part of plants" (**wheat, bread, tobacco, hemp**), "harvest" (**wheat**), "food" (**wheat, pshenychka, onion, cucumber**). Certain names for agricultural crops reveal exhibit polysemy (**wheat, bread**, etc.), are units of dialect speech (**fasolka (fasulka), ripa** (dialect: *turnip*), **barabolya, sveklianyi** (dialect: *beetroot*), **len, harbuzie** (dialect: *pumpkin*)).

Flora names and their derivatives which acquire symbolic meaning have been recorded. They are associated with rituals (**wheat, pshenychka, rye sheaf**), are part of comparisons (**peretz, pumpkin, cucumber, len, poppy**), phraseological units (**harbuzie bezchesne, for poppy seed**), or phraseological compounds (**for poppy**), synonymous series (**turnip, barabulka**), become components of stylistic figures (amplification, reinforced repetition, parallelism), the contexts of their use reveal emotional coloring (**harbuzie**), and personification of nature (**rye, wheat, barley, fasulka**).

Key words: flora name, agriculture, context, semantics, meaning, LSV, seme, symbol.

Дата надходження статті: 24.11.2025

Дата прийняття статті: 22.12.2025

Опубліковано: 30.12.2025